

Alles is niets

**Rapportage naar aanleiding van de niet-ontvankelijkheid in de
mensenhandelzaak Sierra**

D.W. Steenhuis

Inhoudsopgave

1	Casus en onderzoeksvragen.....	2
2	Feitelijke gang van zaken	2
2.1	Totstandkoming en verloop onderzoek.....	3
2.2	De relatie met het politieteam.....	4
2.3	Gebeuren ter zitting.....	5
	2.3.1 <i>Algemeen</i>	5
	2.3.2 <i>Een rode draad</i>	5
	2.3.3 <i>De tapverslagen</i>	8
	2.3.4 <i>De rechtshulp en de gang van zaken in Bulgarije</i>	14
2.4	Interne gang van zaken	16
3	Beantwoording van de onderzoeksvragen en conclusies	18
3.1	BR-waardig.....	18
3.2	Doelstelling.....	18
3.3	Sturing door het OM.....	19
3.4	Sturing OM-intern.....	19
3.5	Rechtshulp	21
3.6	Dossier.....	22
3.7	Rol van de rechtbank.....	23
3.8	Conclusies en aanbevelingen.....	25
	Bijlage: geïnterviewde personen.....	28

1 Casus en onderzoeksvragen

In de mensenhandelzaak Sierra is het Openbaar Ministerie op 16 november 2009 niet-ontvankelijk verklaard in de vervolging van vijf verdachten. De rechtbank te Alkmaar komt tot de conclusie dat het Openbaar Ministerie bewust stukken heeft achtergehouden en daarmee niet alleen de belangen van de verdediging zijn geschaad, maar ook de rechtbank is misleid. In de overwegingen ten overvloede spreekt de rechtbank haar ongerustheid uit over de wijze waarop het belang dat de samenleving heeft bij een opsporings- en vervolgingsapparaat dat zich te allen tijde controleerbaar opstelt in dit onderzoek volstrekt onvoldoende door het Openbaar Ministerie is onderkend. Vanwege deze uitspraak hebben de hoofdofficieren te Haarlem en Alkmaar besloten een evaluatie-onderzoek in te stellen naar de interne gang van zaken ten einde uit deze zaak lering te trekken.

In verband met het ingestelde hoger beroep tegen het vonnis en de daarmee verband houdende omstandigheid dat de rechter in appèl nog moet oordelen over de zaak, is mij gevraagd de evaluatie te richten op de wijze waarop het Openbaar Ministerie heeft gestuurd op het opsporingsonderzoek en de vervolging in de zaak Sierra. Het betreft dan de interne sturing en begeleiding binnen de parketten Alkmaar en Haarlem en de sturing ten aanzien van het politieteam op het opsporingonderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van de onderzoeksvragen die zijn opgenomen in paragraaf 3.

Het onderzoek is gebaseerd op schriftelijke stukken, waarbij van de essentie van het dossier is kennisgenomen. Dit betreft onder andere politie processen-verbaal, processen-verbaal van de zitting, pleitnota's van de verdediging en rechtshulpverzoeken. Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met betrokkenen bij deze zaak. Van hen is een overzicht opgenomen in de bijlage.

Bij het uitvoeren van het onderzoek ben ik bijgestaan door mevrouw mr. C.E.M. van den Berg, medewerker op de afdeling Bestuurlijke en juridische zaken van het Parket-Generaal.

2 Feitelijke gang van zaken

Het is een goede gewoonte gebleken om bij de verslaglegging van dit soort onderzoeken te beginnen met een feitelijke weergave van hetgeen in de zaak heeft plaatsgevonden. Uiteraard niet van alles, maar van datgene dat in het kader van de onderzoeksopdracht relevant is. In deze paragraaf zullen die feiten, niet al te beknopt, per onderwerp worden geschetst. De beschrijving ervan is gebaseerd op de stukken die ter beschikking stonden en op de interviews die zijn gehouden.

2.1 Totstandkoming en verloop onderzoek

Begin 2007 ontvangt het Expertisecentrum Mensenhandel en Mensensmokkel (EMM) een melding van het Mensenhandel Interventieteam te Groningen ter zake van mensenhandel. Dit is het startpunt van het latere onderzoek Sierra. Het EMM onderzoekt de melding en brengt drie aangiften ten aanzien van mensenhandel met elkaar in verband. Het betreft twee aangiften bij de regiopolitie Noord-Holland-Noord uit 2003 en 2006 en een aangifte uit 2000 bij de regiopolitie Groningen ter zake van mensenhandel.

Deze informatie wordt opgenomen in een preweegdocument en vervolgens door de Dienst Nationale Recherche overgedragen aan de Bovenregionale Recherche (BR) Noordwest en Midden Nederland. Uit het projectplan blijkt dat mensenhandel op dat moment een speerpunt is bij de onderzoeken die de BR-teams verrichten. Hoewel mensenhandel binnen het taakgebied van de BR valt, blijkt uit de gesprekken dat twijfel bestaat of de BR een dergelijk onderzoek moet doen gelet op de mogelijke uitloop van de onderzoeksperiode en de specifieke kwalificaties van de recherche. De BR Noordwest en Midden Nederland had vóór Sierra in ieder geval nog geen mensenhandelonderzoek gedaan.

De BR Noordwest en Midden Nederland stelt in samenspraak met de zaakofficier in februari 2007 een projectplan op. Dit projectplan richt zich op twee kernverdachten en twee mogelijke medeverdachten. Het onderzoek betreft zowel de feiten genoemd in de aangiften als nieuwe soortgelijke feiten betreffende of te relateren aan mensenhandel. Het projectplan wordt besproken in het BR breed overleg en door de regiohoofdofficier te Haarlem ingebracht in het Bovenregionaal Recherche Overleg (BRO).

Op 8 maart 2007 stemt het BRO - onder voorwaarden - in met de uitvoering van het onderzoek voor een periode van zes maanden. De voorwaarden zien op een verdere actualisering en onderbouwing van de strafbare feiten in een periode van zes weken en een beperking van het onderzoek tot de cel rondom de twee kernverdachten. Na de actualisering komen bij het onderzoeksteam nieuwe slachtoffers en nieuwe medeverdachten in beeld. Uit het voortgangsverslag over de periode 29 juni 2007 t/m 10 augustus 2007 blijkt dat in verband met de beheersbaarheid van het onderzoek besloten wordt niet meer vrouwen binnen het onderzoek te brengen. In totaal komt de groep slachtoffers op 11 vrouwen, waarvan 4 vrouwen aangiften van mensenhandel hebben gedaan en gaat het om 5 verdachten.

De voortgang van het onderzoek wordt aan de hand van voortgangsverslagen van het onderzoeksteam en de zaakofficier besproken in het BR breed overleg. Uit de verslagen blijkt dat de inhoudelijke bespreking van de zaak zeer beperkt is en met name gekeken wordt naar de voortgang en de planning van het onderzoek. Uiteindelijk wordt het operationele onderzoek twee keer verlengd voor in het totaal 3 maanden en loopt de onderzoeksperiode nog een maand uit in verband met de vrijlating van de verdachten. Formeel wordt het onderzoek per 31 december 2007 afgesloten.

2.2 De relatie met het politieteam

De aansturing van het onderzoeksteam gedurende het operationele onderzoek wordt gedaan door de eerste zaakofficier. Deze zaakofficier heeft regelmatig overleg met het team. De samenwerking tussen het team en de officier wordt aan beide kanten positief gewaardeerd. Vanaf de start van het onderzoek tot aan de laatste behandeling ter zitting is dezelfde parketsecretaris bij de zaak betrokken. Zij heeft echter niet of nauwelijks contact met het onderzoeksteam gedurende de operationele fase van het onderzoek en wordt niet bij de besprekingen met het team betrokken.

In februari 2008 valt de zaakofficier uit en heeft het restant van het politieteam geen aanspreekpunt meer. De administratief coördinator en de gecertificeerde mensenhandelrechercheur blijven voor verzoeken vanuit het OM beperkt beschikbaar voor de zaak Sierra. In deze tijd wordt het procesdossier afgerond door de politie. De politie ervaart het ontbreken van een zaakofficier als vervelend en heeft naar eigen zeggen meerdere keren gevraagd om een nieuwe zaakofficier.

Het eerste officiersloze tijdperk duurt ongeveer 1,5 maand. Vanaf april tot en met begin juni 2008 is de tweede zaakofficier betrokken bij de zaak. In deze periode gaat de zaakofficier met enkele verbalisanten op rogatoire commissie naar Bulgarije. Van aansturing van de politie is in deze fase nauwelijks sprake en de contacten met het politieteam zijn met name gericht op het informeren van de officier ten behoeve van de dienstreis naar Bulgarije. Over de medewerking die ze van de politie krijgt, is de officier zeer positief. Vanaf juni heeft ze verder geen bemoeienis meer met de zaak en in juli 2008 vertrekt zij voor langere tijd naar het buitenland.

In de maanden juni, juli en augustus 2008 wordt de zaak waargenomen door de teamleider en parketsecretaris en heeft het politieteam wederom geen duidelijk aanspreekpunt. Op 28 augustus 2008 gaat de zaak naar de derde zaakofficier die afkomstig is van het parket Haarlem. Een paar dagen later, op 8 september 2008, vindt het eerste verhoor van de administratief coördinator door de rechter-commissaris plaats. Uit de gesprekken blijkt dat de verbalisant het gevoel heeft dat de rechter-commissaris ver meegaat in de vragen van de verdediging. Hij voelt zich hierin niet gesteund door de officier van justitie. De officier geeft zelf aan dat ze geen bezwaar heeft gemaakt tegen de vragen van de verdediging om niet de indruk te wekken dat het politieteam iets achter te houden had. Deze houding blijkt ook bij de latere verhoren van de verbalisanten, als ze inmiddels de zaak inhoudelijk heeft bekeken. Ook deze verhoren worden door de verbalisanten die ik gesproken heb als vervelend ervaren.

Behoudens de zitting van 4 november 2009 is altijd een verbalisant uit het team aanwezig. Het contact tussen de derde zaakofficier en het -inmiddels sterk uitgedunde-politieteam verloopt verder voornamelijk via de mail en de telefoon. De officier geeft aan dat ze een keer op het politiebureau in Heemskerk is geweest bij de politie en verder vooral met de administratief coördinator van het team per mail en telefonisch veelvuldig contact heeft gehad. Dit contact wordt zowel vanuit de politie als de officier positief gewaardeerd.

2.3 Gebeuren ter zitting

2.3.1 Algemeen

Er zijn in deze zaak in totaal 8 zittingen gehouden te weten op 24 september 2007, 5 november 2007, 26 november 2007, 10 november 2008, 24 november 2008, 14 januari 2009, 14 mei 2009 en 3 t/m 5 november 2009. Tussen de derde en vierde zitting valt de eerste zaakofficier wegens ziekte uit. In deze tussenperiode is nog een tweede zaakofficier betrokken. De eerstvolgende zitting wordt weer gedaan door inmiddels de derde zaakofficier.

Twee van deze zittingen hebben betrekking op slechts één verdachte. De zitting van 24 september 2007 betreft alleen I., en de zitting van 24 november 2008 gaat alleen over G. De zittingen op 5 november 2007 zijn nog per verdachte, daarna worden de zaken samengevoegd. Twee keer is er een zitting omdat er een incident plaats vindt op de voorgaande zitting en de zaak moet worden aangehouden. Dat gebeurt op 5 november 2007 wanneer de rechtbank een aanvullend dossier dat ze van de OvJ heeft ontvangen, niet als zodanig heeft herkend en (derhalve) niet heeft gelezen, zodat de zaak moet worden aangehouden. Later blijkt de vervolgzitting al op 26 november 2007 plaats te vinden. Het gebeurt ook op 14 januari 2009, wanneer blijkt dat er een doos met (deels) vertaalde stukken op het kabinet van de rechter-commissaris (RC) is blijven staan, met als uiteindelijk gevolg dat (ook) dan de behandeling van de zaak wordt geschorst en aanhouding plaats vindt tot een datum in ieder geval voor de zomer. Dat blijkt later de zitting van 14 mei 2009 te worden. De lange intervallen tussen de diverse zittingen, worden in een aantal gevallen veroorzaakt door beslissingen om de zaak voor nader onderzoek te verwijzen naar de RC. Zo'n verwijzing vindt, op verzoek van de verdediging, direct al plaats op de eerste zitting van 24 september 2007 wanneer de rechtbank beslist dat 4 personen als getuige moeten worden gehoord door de RC. De volgende zitting wordt bepaald op 5 november 2007. Het gebeurt ook op de zitting van 26 november 2007, wanneer de rechtbank besluit om 15 personen als getuige door de RC te laten horen. De zitting wordt daartoe voor onbepaalde tijd geschorst.

Pas een jaar later, te weten op 10 november 2008 vindt de volgende zitting plaats. Daar verzoekt de verdediging 5 leden van het onderzoeksteam, waarvan één voor de tweede maal, door de RC te doen horen. Ruim twee maanden later, op 14 januari 2009, wordt de zitting hervat voor de inhoudelijke behandeling. Deze zitting wordt, in verband met de eerder genoemde doos, geschorst.

2.3.2 Een rode draad.

Er is één thema dat als een rode draad door het hele gebeuren ter zitting loopt en dat is de omvang en samenstelling van het procesdossier. Het begint al op de eerste zitting van 24 september 2007 wanneer de raadvrouw van verdachte I. verzoekt om verkrijging van stukken, te weten stukken die processtuk zijn naar de mening van de OvJ en stukken die naar de mening van de OvJ geen processtuk zijn. De officier houdt dan een verhandeling over wat in haar ogen processtukken zijn en de rechtbank neemt een beslissing waarbij sommige stukken worden verstrekt en andere (nog) niet.

Op de zittingen van 5 november 2007 wordt opnieuw discussie gevoerd over de stukken. De rechtbank heeft dan geen kennis genomen van het dossier en de zitting wordt voor onbepaalde tijd geschorst.

Op de volgende zitting, op 26 november 2007, is het de officier die als eerste het onderwerp aansnijdt. Ze legt een schriftelijke mededeling onthouding processtukken over in de zaken tegen de verdachten G., P. en A. en licht deze toe. Van één van de betreffende verdachten is de raadsman niet verschenen. Van de beide anderen kan de een zich wel vinden in de beslissing van de OvJ, de ander maakt bezwaar. De rechtbank schorst dan voor beraad. Het resultaat van de beraadslaging is dat de rechtbank oordeelt dat er gelet op de tekst van de wet (art. 33 Sv) geen mogelijkheid (meer) is om stukken te onthouden, nu de dagvaardingen in eerste aanleg in de zaken tegen de betreffende verdachten, zijn betekend. De voorzitter beveelt de officier van justitie de stukken onmiddellijk aan het dossier toe te voegen en aan de verdediging ter beschikking te stellen. Daarna komt de raadsman van de verdachte V. aan het woord. Hij beklagt zich in het algemeen over het niet verstrekken van stukken door het Openbaar Ministerie. De OvJ houdt nu opnieuw een relaas over de verhouding tussen het onderzoekdossier en het procesdossier en verwijst naar het relevantiebeginsel als uitgangspunt voor het (toe-)voegen van stukken aan het procesdossier. Ook merkt ze nog op dat de audiovisuele weergave van de taps geen processtukken zijn. Daarna geeft ze haar opvatting over de wensen van de betreffende raadsman over het verstrekken van diverse stukken. De verdediging blijft in diverse toonaarden klagen over de wijze waarop het dossier wordt samengesteld. De OvJ krijgt nog een keer het woord en dan beslist de rechtbank dat de tapverslagen en de verhoren van de 7 slachtoffers/getuigen op audio- en audiovisuele gegevensdragers aan de raadslieden ter beschikking moeten worden gesteld. De rechtbank beschouwt deze gegevensdragers echter niet als onderdeel van het strafdossier; de ontbrekende overleveringsstukken moeten zo snel mogelijk aan het strafdossier worden toegevoegd evenals een fotomap. Ook wordt op deze zitting de voorlopige hechtenis van alle nog gedetineerde verdachten opgeheven. Hier kan geen beroep tegen worden ingesteld omdat de beslissing ter zitting wordt genomen. Opvallend is ook dat de rechtbank op deze derde zitting opmerkt dat de rechtbank vooralsnog geen reden ziet om het Openbaar Ministerie niet-ontvankelijk te verklaren, omdat de inhoudelijke behandeling nog niet is aangevangen.

De volgende zitting is pas een jaar later, op 10 november 2008, maar het gesteggel over het procesdossier gaat onverminderd voort. Inmiddels is de eerste zaakofficier al 8 maanden van de zaak. De nieuwe zaakofficier, die sinds eind augustus van dat jaar is aangewezen, doet de behandeling van de zaak op deze zitting. Een van de raadslieden vraagt of er naast relevante tapverslagen, waarvan de OvJ meedeelt dat ze zijn verstrekt, ook irrelevante tapverslagen zijn die niet aan het dossier zijn toegevoegd en koppelt daaraan de suggestie dat ontlastende stukken, naar het oordeel van de verdediging, onnodig lang worden achtergehouden. Ook wordt geklaagd over het feit dat de adresgegevens van de aangeefsters uit de stukken zijn verwijderd. De OvJ reageert en zegt dat ze ervan uitgaat dat nu alles is verstrekt behoudens de adresgegevens van de slachtoffers. Ze zegt toe nog navraag te zullen doen naar tapverslagen die mogelijk

ontbreken. *“Ik kan nu niet met zekerheid zeggen”,* zo voegt ze er aan toe, *“of alle stukken thans zijn verstrekt”.*

De voorzitter geeft vervolgens aan heden van de OvJ te willen vernemen of alle stukken *die betrekking hebben op het onderzoek* (cursivering van mij DWS) zijn verstrekt aan de rechtbank en de verdediging. De OvJ verklaart daarover later vandaag duidelijkheid te kunnen geven. Ondanks de beslissing van de rechtbank en de toezegging van de officier gaat de verdediging dan door met zich te beklagen over het gebrek aan overzicht van de stukken. Ook worden nog aanvullende wensen geuit ten aanzien van de verslagen van de teambesprekingen en wordt het verwijt geuit dat de vorige OvJ willens en wetens stukken heeft onthouden. De officier krijgt daarna het woord en verzoekt de rechtbank het onderzoek ter zitting te onderbreken, zodat zij haar reactie op papier kan zetten. Ze zegt daarvoor ongeveer een uur nodig te hebben. Dat uur krijgt ze en om 13.00 uur wordt de zitting hervat. De officier verklaart, voorzover hier van belang: *“thans kan ik U meedelen dat alle stukken in dit onderzoek aan de rechtbank en de verdediging zijn verstrekt. Er zijn geen stukken die betrekking hebben op de zaken tegen één van deze verdachten of de verdachte G., (DWS: diens betekening was niet in orde en hij staat pas 14 dagen later terecht) waarover de politie wel beschikt, maar de rechtbank of de verdediging niet”.* Daarna wordt de zitting opnieuw geschorst en bij hervatting blijkt alleen de zojuist genoemde raadsman nog aanwezig. Over het verstrekken van stukken beslist de rechtbank dat het mailverkeer met de liaison in Boekarest wel¹, maar de verslagen van de teambesprekingen en de adresgegevens van de aangeefsters niet aan het procesdossier hoeven te worden toegevoegd. Tevens draagt zij de OvJ op de verzendlijst van de stukken aan het dossier toe te voegen, gelet op onder andere het laat en gespreid verstrekken van de stukken.

Op 24 november 2008 kan de zaak tegen de verdachte G. wel worden behandeld: de betekening is thans in orde. Ook op deze zitting gaat het weer over stukken welke al dan niet aan het procesdossier zouden moeten worden toegevoegd. Naar aanleiding van een klacht van de raadvrouw over ontbrekende adresgegevens (zie hiervoor), komt de OvJ weer te spreken over de volledigheid van het dossier en ze zegt, volgens het zittingproces-verbaal: *“ik kan geen antwoord geven op de vraag of alles wat de politie aan stukken heeft in dit onderzoek ook thans in het dossier zit. Het procesdossier is, wat mij betreft, volledig. Ik maak echter een voorbehoud. Alles wat betrekking heeft op deze zaak is verstrekt. De verdediging denkt er vaak anders over. Alles wat in de ogen van het openbaar ministerie van belang is, is verstrekt”.* De raadvrouw repliceert en geeft nogmaals blijk van haar ontevredenheid over de verstrekking en gaat dan verder met haar overige verzoeken. Daarna wordt er geschorst voor beraad in de raadkamer en na de hervatting deelt de rechtbank mee hoe op de diverse onderzoekswensen van de raadslieden is beslist. Eerst neemt de rechtbank een tweetal specifieke beslissingen over stukken die aan het dossier moeten worden toegevoegd. Daarna gaat de rechtbank in op het standpunt van de officier over het niet toevoegen van “irrelevante”stukken aan het dossier: *“Naar het oordeel van de rechtbank dient de discussie of stukken wel of niet relevant zijn, gevoerd te worden op het moment dat de strafzaak inhoudelijk zal worden behandeld. De rechtbank draagt de officier van justitie dan ook nadrukkelijk op alle stukken*

¹ Deze heeft bij verschillende activiteiten van het onderzoeksteam een bemiddelende rol gespeeld.

die betrekking hebben op het onderzoek Sierra aan het dossier toe te voegen.” Vervolgens neemt de rechtbank opnieuw een aantal gespecificeerde beslissingen om bepaalde stukken wel en andere niet toe te voegen aan het procesdossier. De zitting wordt daarna geschorst tot 14 januari 2009.

Die zitting staat in het teken van “de doos” inhoudende (deels vertaalde) Bulgaarse stukken, kennelijk betrekking hebbend op een reeds eerder (van de zijde van het Openbaar Ministerie) gedaan rechtshulpverzoek. De voorzitter deelt mee dat deze doos met inhoud via het internationaal rechtshulpcentrum (IRC) aan het kabinet van de RC is gezonden en dat deze daar onopgemerkt in een kast heeft gestaan. Daarna ontspint zich een discussie over de vraag of al dan niet met de zitting kan worden voortgegaan. Die spitst zich aanvankelijk toe op de vraag of desondanks kan worden voortgegaan met de behandeling van de preliminaire verweren. De OvJ is aanvankelijk van mening dat dit wel mogelijk is, de verdediging is verdeeld. Als na een schorsing de rechtbank blijkt te hebben besloten dat de inhoud van de doos moet worden beschouwd als processtukken en de verdediging daarvan kennis moet kunnen nemen, blijkt dat de OvJ haar opvatting heeft gewijzigd. De discussie kantelt nu en de verdediging probeert de schuld van de over het hoofd geziene doos alsnog in de schoenen van het OM te schuiven en dringt aan op een niet-ontvankelijk verklaring. De OvJ is het daar (uiteraard) niet mee eens. Er wordt opnieuw geschorst en daarna deelt de voorzitter mee dat de rechtbank thans geen beslissing zal nemen op de verzoeken het OM niet-ontvankelijk te verklaren, maar die pas zal beoordelen nadat de preliminaire verweren ter zitting zijn gevoerd. Dat kan gelet op de opvattingen van zowel het OM als de verdediging thans niet en daarom wordt de behandeling ter zitting geschorst voor onbepaalde tijd, in ieder geval tot een nadere regiezitting vóór de zomer van 2009.

Die zitting wordt gehouden op 14 mei 2009. De raadsman van V. beklagt zich opnieuw over de late toezending van al oude processen-verbaal. De andere raadsliden hebben nagenoeg geen onderzoekswensen en iedereen gaat akkoord met de voorgestelde planning van de inhoudelijke behandeling, ook de officier stemt daarmee in. Opmerkingen over de doos met Bulgaarse stukken, die aanleiding heeft gegeven tot deze zitting, worden niet gemaakt. Vervolgens wordt het onderzoek voor bepaalde tijd geschorst tot 3 november 2009. Op die zitting en die van 4 en 5 november 2009 staat opnieuw de samenstelling van het procesdossier en (het gebrek aan) de voortvarendheid waarmee dat tot stand is gekomen centraal. Er wordt dan zeer uitgebreid aandacht besteed aan de twee hoofdbezwaren van de verdediging aangaande de samenstelling van het dossier, te weten de tapverslagen en de rechtshulp. Die zullen daarom hieronder, in de tijd gezet, nader worden besproken en aan het eind van die tijdlijn, zal alsdan ook het verhandelde op de drie zojuist genoemde zittingsdagen aan de orde komen. Evenals de uitspraak die de rechtbank veertien dagen later doet.

2.3.3 De tapverslagen

Zoals gezegd zijn er drie hoofdthema's die in de opeenvolgende discussies over de samenstelling van het procesdossier een rol spelen: de tapverslagen, de rechtshulp en, in mindere mate, de foto's. Daarnaast gaat het van tijd tot tijd ook over andersoortige stukken, zoals verslagen van teambijeenkomsten, e-mailverkeer met de liaisonofficier en

adresgegevens, maar de drie eerstgenoemde vormen het pièce de resistance van de discussie. Om het verloop hiervan te schetsen, zal ik hieronder als het ware inzoomen op twee van die drie elementen, de tapverslagen en de rechtshulp. De foto's spelen een minder grote rol.

Op de eerste zitting van 24 september 2007 neemt de rechtbank, zonder dat daarover blijkens het proces-verbaal van die zitting expliciet is gesproken, de beslissing dat de tapgesprekken waaraan de verdachte I. heeft deelgenomen kunnen worden verstrekt.

Bij een aantal verdachten die op 5 november 2007 terechtstaan, komen de tapverslagen opnieuw aan de orde. Maar, zoals we al zagen, heeft de rechtbank geen kennisgenomen van het aanvullende dossier dat het OM heeft toegezonden en is de rechtbank daarom voornemens de zaak aan te houden. Er wordt terzake derhalve niets beslist. Als de zitting op 26 november 2007 wordt hervat komen ook de tapverslagen weer ter sprake. Kennelijk naar aanleiding van de klacht van de raadsman van V. over het niet verstrekken van stukken door het Openbaar Ministerie, komt de OvJ tot de volgende verklaring over de tapverslagen: *Bij een strafrechtelijk onderzoek worden er in het kader van dat onderzoek stukken verzameld, die worden gevoegd bij het onderzoeksdossier. Of ze aan het procesdossier worden toegevoegd hangt af van de relevantie van dat stuk. Het onderzoeksdossier is niet gelijklopend aan procesdossier. Sommige stukken worden niet opgenomen als processtuk omdat het stuk niet relevant is voor de beantwoording van enige vraag genoemd in artikel 348/350 Sv. Het kan ook zijn dat stukken in de zaak tegen de ene verdachte niet van belang zijn in de zaak tegen de andere verdachte. Bij een onderzoek terzake mensenhandel hoeft het mijns inziens niet zo te zijn dat stukken in de zaak tegen de ene verdachte van belang zijn voor het onderzoek tegen de andere verdachte. Een uitzondering wordt gevormd door stukken die betrekking hebben op artikel 140 Wetboek van Strafrecht (Sr). Uit praktische overwegingen zullen de dossiers van de verdachten uiteindelijk gelijklopend zijn.*

Voor de audiovisuele weergave van de verhoren en de opnames van de taps geldt dat ze geen processtukken zijn. De verhoren en tapgesprekken zijn geverbaliseerd en dat zijn de processtukken. De audiovisuele weergave en de opnames dienen slechts ter verificatie van de verbalen. In beginsel moet worden uitgegaan van de juistheid van de verbalen. Ik heb de verdediging er niet van weerhouden om op het bureau kennis te nemen van de audiovisuele weergave van dergelijke verhoren. Ik zal mij niet verzetten tegen lichting van verdachten om aanwezig te zijn bij het uitluisteren of bekijken van dergelijke audiovisuele weergaves. Dit dient dan te geschieden voordat er zal worden beslist deze stukken aan het procesdossier toe te voegen. Uit die verificatie mag van de verdediging worden verwacht dat zij aangeeft waar er sprake is van een zodanige discrepantie tussen de opname en het proces-verbaal, dat de opname aan het dossier moet worden toegevoegd. In een dergelijk geval staat het de verdediging vrij om mij te verzoeken om een specifiek tapgesprek opnieuw te laten vertalen. Het verzoek tot integrale verstrekking van auditieve of audiovisuele weergaves van de verhoren/tapgesprekken acht ik onvoldoende gemotiveerd. In dit vroege stadium zijn er onvoldoende redenen aanwezig waaruit de noodzaak blijkt om dergelijke opnames toe te voegen aan het dossier. Het is vervelend dat de verdediging nog niet is begonnen met dat verificatieproces. Als er in de weergaven van de verhoren en/of de taps onregelmatigheden gemotiveerd zullen worden aangegeven en de rechtbank van oordeel is dat bevestiging van deze bezwaren van de verdediging een rol kunnen spelen bij de beantwoording van de

vragen van de artikel 348/350 Sv zal de rechtbank zelf ook kennis moeten nemen van dergelijke weergaven van de verhoren of de taps. De gedragsmatige uitingen in de diverse taps en verhoren zijn moeilijk vast te stellen. Indien de rechtbank van oordeel is dat de audiovisuele weergaven dienen te worden toegevoegd aan het dossier zullen deze ook ter terechtzitting moeten worden getoond. Er zal een extra bewijsmiddel bijkomen, de eigen waarneming van de rechtbank. Eventueel zal ik een verzoek doen om de opnames voor te leggen aan een gedragsdeskundige.” Na een schorsing krijgt de raadsman van V. opnieuw het woord en komt te spreken over de geluidsdragers met de opnamen van de verhoren en de tapgesprekken. Hij betwist onder andere de opvatting van de officier dat een proces-verbaal met uitgewerkte taps in beginsel voor juist moet worden aangenomen en merkt op dat het al eerder is voorgekomen dat een proces-verbaal niet juist bleek te zijn: *“Mijn taak als verdediger is om aan alles te twijfelen tenzij ik ervan ben overtuigd dat het goed is”*.

De officier gaat vervolgens nog in op de kwestie van de geheimhoudingsplicht, zeggende dat die voor een advocaat geldt ten aanzien van hetgeen tussen hem en zijn cliënt wordt besproken: *“Het zal niet de eerste keer zijn dat een advocaat de zaken naar buiten brengt. In andere zaken is zonder protest een geheimhoudingsverklaring getekend. Het gaat erom dat deze stukken buiten de macht van de politie geraken. Indien de taps worden uitgeluisterd op het bureau gaan de stukken niet weg bij de politie”*. Ze verwijst vervolgens naar jurisprudentie om haar opvatting te staven. De raadsman repliceert door te zeggen dat hij de geluidsbanden graag verstrekt wil zien, zodat hij ze, in het kader van de efficiency, kan uitluisteren op kantoor.

Ook de raadsman van P. wil dat de geluidsdragers en audiovisuele middelen aan het dossier worden toegevoegd. De overige raadsliden spreken niet expliciet over de tapgesprekken. Na een schorsing voor beraad in de raadkamer, beslist de rechtbank ten aanzien van de tapverslagen (en verhoren) dat die van 7 getuigen/slachtoffers op audio- en audiovisuele gegevensdragers, onder eventueel door de OvJ te stellen voorwaarden aan de raadsliden ter beschikking worden gesteld. De rechtbank voegt daaraan toe dat zij deze gegevensdragers daarmee niet als onderdeel van het strafdossier beschouwt.

Op de volgende zitting, bijna een jaar later, op 10 november 2008, wordt de discussie over dit onderwerp gestart door de raadsman van V. Hij zegt dat hij, in een op het laatste ogenblik ontvangen map met aanvullende stukken, gelezen heeft dat er relevante taps zijn die in het geding zijn gebracht. Hij concludeert daaruit dat er ook irrelevante taps zijn die niet aan het dossier zijn toegevoegd en zegt vervolgens graag te willen weten welke taps dat zijn, mede gelet op de gang van zaken in deze zaak waarin naar de mening van de verdediging ontlastende stukken onnodig lang worden achtergehouden. De overige advocaten sluiten zich bij deze wens aan. In haar schriftelijke reactie op de wensen/ klachten van de verdediging zegt de OvJ: *“Alle tapgesprekken zijn uitgewerkt. Alle tapgesprekken zijn verstrekt. Niet alleen op dvd/cd maar ook op schrift”*. Ter zitting zegt ze nog, zoals we al eerder zagen, dat thans alle stukken in dit onderzoek aan de rechtbank en de verdediging zijn verstrekt.

Op de zitting van 24 november 2008 waar alleen de verdachte G. terechtstaat, komen de tapverslagen op de zitting niet expliciet aan de orde. Wel beslist de rechtbank dat *alle* stukken die betrekking hebben op het onderzoek Sierra aan het dossier moeten worden toegevoegd.

Op “de zitting met de doos” van 14 januari 2009 gaat het vooral over die doos. Er zaten in ieder geval geen tapverslagen in en als gevolg daarvan komen die op deze zitting dan ook niet aan de orde. Op de eerstvolgende zitting van 14 mei 2009 gebeurt dat evenmin.

Wanneer vanaf 3 november 2009 de laatste zittingen in het kader van deze strafzaak plaatsvindt, is dat wel anders. Als de rechtbank de zaken heeft doen uitroepen, deelt de voorzitter mee dat thans eerst de vragen van artikel 348 Sv aan de orde zijn. Een van de raadslieden deelt mee dat zij voor alle aanwezige raadslieden zal pleiten. Haar pleitnota wordt beschouwd te zijn ingelast in het proces-verbaal van de zitting. Na haar uitvoerig betoog pleiten de andere advocaten nog aanvullend. Kennelijk gaat de hele zittingsdag hier mee heen, want als de laatste raadsman het woord heeft gevoerd, vraagt de voorzitter aan de officier om op de zitting van 4 november 2009, in reactie op de gevoerde verweren in ieder geval aandacht te besteden aan de overlevering (waarover straks) en, hier van belang, de rechtbank een overzicht te verschaffen van het aantal telefoontaps in deze zaak. De OvJ verzoekt de rechtbank dan nog om de behandeling de volgende dag later te doen aanvangen, omdat ze denkt meer tijd nodig te hebben voor het opstellen van een reactie op de gevoerde verweren, maar de rechtbank wil daar niet van weten en wijst de officier erop dat ze zelf met de zittingsplanning akkoord is gegaan en dat de verweren “*niet onverwacht genoemd kunnen worden*”. De rechtbank bepaalt de hervatting van de zitting op 4 november 2009 te 09.30. Terug op het parket stuurt de officier nog een mail aan haar Alkmaarse collega’s met het verzoek mee te denken over de reactie. Uiteindelijk stelt zij de reactie samen met één van de verbalisanten op.

Op 4 november 2009 is de officier alleen op de zitting. Ze krijgt het woord en houdt, samengevat, het volgende betoog naar aanleiding van de klachten over de verwerking en verstrekking van de tapverslagen. Eerst gaat ze in op de selectie van de tapgesprekken en betwist ze de stelling van de verdediging dat door de politie aan de tolken de instructie is verstrekt om alleen de belastende gesprekken woordelijk uit te werken. Ze besluit dit onderdeel van haar betoog met de mededeling dat ze dit nog nader wil uitzoeken. Naar aanleiding van de opmerking van een raadsman over het feit dat de aan de verdediging verstrekte CD-rom nog veel meer tapgesprekken bevat dan zijn uitgewerkt in het tapdossier, zegt ze dat alle tapgesprekken zijn uitgewerkt en dat er een selectie is gemaakt van de tapgesprekken die zijn opgenomen in het procesdossier. “*Op een vraag van de oudste rechter*”, zo gaat ze verder “*kan ik zeggen dat ik beschik over “resttaps”. Het is dus inderdaad zo dat door de tolken van elk gesprek verkeersgegevens zijn genoteerd en korte aantekeningen zijn gemaakt over de inhoud. Dit zijn de gegevens geweest op grond waarvan de politie een selectie heeft gemaakt. Ik heb vanochtend nog drie ordners gezien waarin tapgesprekken zijn opgenomen. Ik kan geen antwoord geven op de vraag van de voorzitter, waarom er voor is gekozen niet alle stukken met betrekking tot de taps aan de rechtbank te overleggen. Mij was wel duidelijk dat de rechtbank alle stukken wilde hebben. Ik kan U ook niet aangeven waarom juist deze drie ordners niet zijn verstrekt*”. De raadsman van verdachte V. merkt daarna op dat uit de verhoren van de leden van het team door de RC duidelijk is geworden dat de selectie van de taps door de tolken heeft plaatsgevonden.

Daarna overhandigt de raadvrouw die namens allen heeft gepleit nog enkele bijlagen bij haar pleitnota en schorst de rechtbank de zitting voor 3 kwartier om de OvJ in de gelegenheid te stellen haar reactie voor te bereiden. Na de hervatting deelt de officier het

volgende mee:”*Aan de tolken is de instructie gegeven dat de tapgesprekken zouden worden uitgewerkt. De gesprekken die verband hielden met mensenhandel diende men te markeren. De tapcoördinator beoordeelde vervolgens of er mocht worden samengevat en of deze samenvatting voldeed*”. Daarna volgt er (weer) een algemene beschouwing over de samenstelling van het procesdossier door de OvJ. De controle van de tapgesprekken is, volgens de officier, mogelijk geweest door het uitluisteren van de cd-roms die wel bij het procesdossier zijn gevoegd. De eerder genoemde raadvrouw kan zich in de opvatting van de OvJ in het geheel niet vinden. Ze wijst erop dat het voor de verdediging absoluut ondoenlijk is welke van de bijna 10.000 gesprekken men dan vertaald wil zien. In de gesprekken merkt de officier hierover op, dat de verdediging in de tijd dat ze de beschikking had over de cd-roms nooit eerder met dit bezwaar is gekomen en dat bovendien de cd-roms op verzoek van de rechtbank zijn verstrekt. De raadvrouw herhaalt ter zitting het verwijt dat de tolken in de tapkamer belast waren met de selectie van de taps en zegt vervolgens: *”Ik meen nu te vernemen dat de officier van justitie vindt dat de ordners met de resterende tapgesprekken, nog wel even aan het dossier kunnen worden toegevoegd. Ik merk op dat de rechtbank de officier van justitie opdracht heeft gegeven om alle stukken aan het dossier toe te voegen. De officier van justitie heeft ook bevestigd dat alles in het dossier lag. Op de zitting van 24 november 2008 heeft de rechtbank wederom de officier van justitie opdracht gegeven om alle stukken te overleggen. Ik constateer dat aan het herhaalde bevel niet is voldaan. Een nieuwe aanhouding van de behandeling van het onderzoek ter zitting acht ik onbestaanbaar. De verdediging dient dan met een tolk al die gesprekken na te lopen. Ik heb geen team van tolken achter mij staan. Wij moeten de tolken dan zelf betalen*”.

Een van de andere raadsliden herhaalt dat de completering van de tapgesprekken al op eerdere zittingen aan de orde is geweest en dat de officier niet aan de opdracht van de rechtbank in deze heeft voldaan, hetgeen volgens hem moet resulteren in de niet-ontvankelijkheid der vervolging. Een aantal andere raadsliden sluiten zich, met diverse nuances, aan bij dit betoog. De officier verzoekt vervolgens om onderbreking van het onderzoek ter zitting teneinde haar in de gelegenheid te stellen om uit te zoeken hetgeen haar is verzocht en te kunnen reageren op wat door de verdediging naar voren is gebracht. De oudste rechter verzoekt haar de aanvullende tapgesprekken mee te nemen naar de zittingszaal. De OvJ zegt dat het gaat om drie ordners die op het parket staan en dat ze die mee kan nemen. De raadvrouw zegt nu ook dat zij het alsnog verstrekken van die gesprekken een gepasseerd station vindt. De voorzitter verzoekt vervolgens de officier om na de onderbreking aan te geven hoe het door haar gemaakte onderscheid tussen procesdossier en onderzoeksdossier juridisch kan worden geduid en of zij kan aangeven hoe dit door haar gemaakte onderscheid zich verhoudt tot de eerder door de rechtbank gegeven opdracht om alle stukken aan het dossier toe te voegen. De zitting wordt vervolgens van 12.10 tot 13.30 uur onderbroken.

Na de hervatting zegt de OvJ, voorzover hier van belang: *”Het procesdossier wordt onder regie van het openbaar ministerie samengesteld uit de door de politie aangeleverde stukken. Het procesdossier vormt de basis voor de vervolging. Het maken van een selectie uit deze stukken is volgens de Hoge Raad toegestaan. U zult erop moeten vertrouwen dat de officier van justitie hierin de juiste keuzes maakt. Ik kan niet concreet aangeven waarom in deze zaak stukken buiten het procesdossier zijn gebleven. U heeft het procesdossier. Daarnaast*

zijn er stukken die u niet heeft en die naar het oordeel van het openbaar ministerie niet relevant zijn. Op uw vraag of ik weiger deze nadere stukken over te leggen is het antwoord ja. Ik kan niet aan het verzoek voldoen om die overige stukken aan het procesdossier toe te voegen. U deelt mij nogmaals mee dat het verzoek alle stukken betreft. Ik kan daar niet aan voldoen. Op uw vraag waarom ik aan uw verzoek niet kan voldoen antwoord ik dat ik daarin geen inzicht kan geven. Ik kan voorts geen inzicht geven in de inhoud van de stukken die ik niet zal overleggen. Op een vraag van de oudste rechter of het onderzoeksdossier volledig beschikbaar is op het parket, kan ik geen duidelijk antwoord geven. De ordners met taps waar ik op doelde zijn geen onderdeel van het procesdossier. Ik denk dat ze zijn aangeleverd op het parket vanwege de verplichting om van de uitgeluisterde gesprekken elke drie dagen proces-verbaal op te maken. Ik kan alleen maar zeggen dat de CD-roms aan het dossier zijn toegevoegd en dat daarmee aan het verzoek om alle stukken met betrekking tot de tapgesprekken te overleggen is voldaan. Ik heb de drie ordners waarover ik eerder vandaag sprak niet meegenomen. Ik bied deze niet aan de rechtbank aan, want dan zou de situatie ontstaan dat de rechtbank er wel over beschikt, en de verdediging niet. Ik kan geen inzicht geven in de precieze inhoud van deze ordners. De aanvulling van de tapgesprekken die in januari jl. is verstrekt ging specifiek over gesprekken waarbij mevrouw L. betrokken was. Ik kan u geen antwoord geven op de vraag waarom die selectie op die manier is gemaakt. Deze selectie is door de politie gemaakt en niet door mij. Ik weet niet op basis van welke criteria de selectie van de tapgesprekken is gemaakt.” Nadat de OvJ is uitgesproken merkt de raadvrouw op: “We zijn de schaamte voorbij. Steeds heeft de rechtbank aan de officier te kennen gegeven dat alle stukken aan het dossier moeten worden toegevoegd, en nu blijkt het dossier nog niet compleet is”. En verder: “Wat wel of niet onderdeel uitmaakt van het procesdossier is niet relevant als de rechtbank herhaalde malen heeft bevolen dat alle stukken in het procesdossier dienen te worden gevoegd. Ik heb niet concreet van de officier van justitie gehoord welke stukken er nu nog op het parket zijn. Het is een gepasseerd station om nu nog stukken aan het dossier toe te voegen. Ik persisteer bij mijn verzoek om het openbaar ministerie niet-ontvankelijk te verklaren”. Een van de andere raadslieden zegt vervolgens dat hij er nu steeds meer van uit gaat dat het OM moedwillig stukken niet verstrekt. Daar moeten volgens hem wel gevolgen aan worden verbonden. Een andere raadsman zegt:” Ik sluit mij aan bij mijn collega’s. De rechtbank was misleid en wordt nu wederom misleid. Om deze reden dient het openbaar ministerie niet-ontvankelijk te worden verklaard in de vervolging”. De rechtbank beveelt vervolgens dat het onderzoek op de terechtzitting zal worden onderbroken in verband met de uitgebreidheid van het onderzoek en dat het onderzoek zal worden voortgezet op 5 november 2009 te 16.00 uur. “Alsdan zal de rechtbank een beslissing nemen ten aanzien van de door de verdediging en de officier van justitie gedane verzoeken tot aanhouding van de behandeling op de terechtzitting en kan de rechtbank beslissingen nemen naar aanleiding van de door de verdediging gevoerde verweren. Naar aanleiding, en afhankelijk van de inhoud van deze beslissingen zal de voortgang van het verdere onderzoek ter terechtzitting worden besproken. De voorzitter verzoekt dan ook de advocaten aanwezig te zijn op 5 november om 16.00 uur omdat de aanwezigheid van alle deelnemers van belang is om het verdere verloop van de procedure te bespreken”.

Op die dag en tijd zijn 4 van de 5 raadslieden aanwezig, de vijfde laat zich door een collega vervangen. Dat doet ook de officier. De rechtbank deelt mee dat alle verzoeken

tot aanhouding worden afgewezen en dat uitspraak zal worden gedaan op 16 november 2009 te 13.00 uur.

2.3.4 De rechtshulp en de gang van zaken in Bulgarije

Net als de verstrekking van de tapverslagen, loopt ook de informatie over de gang van zaken rond de door Bulgarije verleende rechtshulp als een rode draad door het zittingsgebeuren. Twee onderwerpen spelen daarbij voortdurend een rol: de verstrekking, kwaliteit en volledigheid van de rechtshulpverzoeken en het opmaken van processen-verbaal van de bezoeken van leden van het onderzoeksteam aan dat land. De discussie begint pas goed op de derde zitting, te weten die van 26 november 2007. Op de eerste zitting van 24 september wordt er in het geheel niet over gesproken en op de tweede zitting, op 5 november 2007, komt het onderwerp wel ter sprake maar wil de rechtbank er, omdat zij geen kennis heeft genomen van het aanvullende dossier, geen beslissingen over nemen. Wel maakt de rechtbank aantekening van de mededeling van de OvJ dat zij heeft toegezegd dat ze de overleveringsstukken en de overige stukken betreffende de rechtshulp in deze zaak, voorzover ze daarover beschikt, zal overleggen.

Op 26 november 2007, wanneer 3 van de 5 gedagvaarde verdachten zijn verschenen, komen beide onderwerpen uitvoerig aan de orde. De officier van justitie, kennelijk in reactie op hetgeen in (een van de) pleitnota's is gesteld, zegt daar dat alle rechtshulpverzoeken aan Bulgarije, "*voorzover in mijn bezit*", aan de verdediging zijn verstrekt. Hier valt ook de formele beslissing van de rechtbank in Bulgarije onder. "*We zijn*", zo vervolgt ze, "*wekelijks bezig met de Bulgaarse autoriteiten om beslissingen op onze rechtshulpverzoeken te krijgen*". Ten aanzien van het feit dat leden van het onderzoeksteam naar Bulgarije zijn geweest, zegt ze dat slechts één van de opsporingsambtenaren in Bulgarije contact heeft gehad met de autoriteiten. Hij was niet bevoegd om in Bulgarije onderzoekshandelingen te verrichten. Hij heeft dus ook geen processen-verbaal opgemaakt. Ze heeft geen bezwaar om hem als getuige te horen. Verderop in haar reactie op de pleitnota's gaat ze nog in op de volledigheid van de gevraagde rechtshulp te weten de vraag voor welke artikelen uit het Wetboek van Strafrecht nu eigenlijk rechtshulp is gevraagd en voor welke periode, een onderwerp dat door de verdediging ter discussie is gesteld die daar een gedeeltelijke niet-ontvankelijkheid aan wil verbinden. Ze zegt dat de overlevering van de verdachten, die in een van de verzoeken is gevraagd, niet zozeer is gebaseerd op artikelen, maar op een met woorden aangegeven strafbaar feit. "*In verband met het vereiste van dubbele strafbaarheid is het artikel genoemd en een omschrijving van de artikelen gegeven. In dit geval is overlevering gevraagd in verband met mensenhandel*". Ook wijst ze op de mogelijkheid om ter reparatie van eventuele onvolledigheid, alsnog aanvullende toestemming te vragen. De raadsman van verdachte V. moppert dat de stukken van de rechtbank in Bulgarije, waaruit zou moeten blijken waarop de overlevering is gebaseerd, in het dossier ontbreken en dat het OM zonder meer dient aan te tonen dat sprake is van een geldige vervolging hier te lande. "*Er is*, zo zegt hij, "*wel degelijk een titel nodig voor de overlevering*". Verderop in zijn betoog stelt hij dat het OM niet-ontvankelijk is voor de feiten die voor 1 januari 2005 zouden zijn gepleegd en reageert hij op hetgeen de OvJ heeft gezegd over de verhouding tussen de artikelen 273a (DWS: thans 273f Sr) en 250a

Sr. De officier herhaalt nog een keer haar standpunt over dit onderwerp en zegt even verder dat ze aan Bulgarije om aanvullende toestemming heeft verzocht en gaat nog in op het vertrouwen tussen lidstaten in het Europese (rechtshulp)verdrag. De rechtbank beslist vervolgens dat de officier van justitie alle ontbrekende overleveringsstukken zo spoedig mogelijk aan het dossier zal toevoegen, waaronder de beslissingen op de uitleveringsverzoeken betreffende de verdachten G., P. en V. door de rechtbank in Bulgarije. De officier gaat met deze opdracht aan de slag en geeft in de gesprekken aan dat ze aan een aanvullend rechtshulpverzoek heeft gewerkt. Voordat dit is afgerond, wordt ze ziek. In tegenstelling tot de rest van het dossier draagt ze een mapje met stukken betreffende het rechtshulpverzoek zelf over aan haar teamleider, die het in handen stelt van de parketsecretaris.

Op de zitting van 10 november 2008, waar de verdachte G. niet terecht staat omdat de betekening van zijn dagvaarding niet in orde is, spitst de discussie zich weer toe op wat er precies in Bulgarije heeft plaatsgevonden toen leden van het onderzoeksteam daar op bezoek waren en waarom daar geen proces-verbaal van is opgemaakt. De raadsman van V. zegt dat hij de vorige OvJ in deze zaak wil horen omdat zij verklaard heeft dat er maar één verbalisant is afgereisd en nu blijkt dat het er twee zijn geweest. Hij wil in dit verband ook over de teamverslagen beschikken. De officier reageert met te zeggen dat er inderdaad geen proces-verbaal is opgemaakt, maar dat ze geen bezwaar heeft tegen het opmaken van een proces-verbaal waarin verklaard wordt wat het doel van de reis is geweest en met wie er is gesproken. De rechtbank draagt de OvJ op aan de verbalisanten N. en H. opdracht te geven een proces-verbaal van bevindingen op te maken met betrekking tot hetgeen zich heeft afgespeeld in en rond de reizen naar Bulgarije. *“Dit proces-verbaal, zo gaat de rechtbank verder, dient onder meer in te houden: de contacten in en met Bulgarije en de contacten met Nederland tijdens het verblijf in Bulgarije; door wie, wanneer en met welk doel de opdracht is verstrekt om naar Bulgarije af te reizen; de inhoud van de verstrekte opdracht(en) en welke handelingen in Bulgarije door wie zijn verricht”*. Dit proces-verbaal van bevindingen moet voor 19 november 2008 aan het dossier worden toegevoegd. Het verzoek de verslagen van de teambesprekingen te overleggen, wordt door de rechtbank afgewezen. De rechtbank geeft wel de opdracht de verbalisanten te laten horen. De verzoeken van de verdediging ten aanzien van het horen van de verbalisanten zijn onder andere gericht op het gebeuren in Bulgarije.

Veertien dagen later is de dagvaarding van verdachte G. wel geldig betekend en staat hij terecht. Daar legt de raadsvrouw van G. pleitnotities over waarin o.a. wordt gevraagd om 2 Bulgaarse autoriteiten te horen teneinde inzicht te verkrijgen in de gang van zaken rond de rechtshulp. De OvJ meent dat dit verzoek moet worden afgewezen, omdat er al proces-verbaal wordt opgemaakt door de twee verbalisanten. De rechtbank wijst het verzoek van de raadsvrouw af omdat er door een andere beslissing inhoudelijk al is voorzien namelijk door het overleggen van het mailverkeer met de betrokken liasonofficier. De rechtbank neemt ook in deze zaak de beslissing om de twee eerdergenoemde verbalisanten een proces-verbaal van bevindingen op te maken en specificeert (opnieuw) gedetailleerd de inhoud van dat proces-verbaal. De rechtbank beslist nogmaals dat zij door de RC dienen te worden gehoord. Voorts draagt de rechtbank de OvJ op een gedetailleerd overzicht op te (laten) stellen, waarin is opgenomen: welke rechtshulpverzoeken er zijn geweest, door wie ze zijn opgesteld en op

welk moment en door wie ze zijn verzonden. De rechtbank is er mee bekend, zo vermeldt het proces-verbaal van de zitting, dat dergelijke rechtshulpverzoeken gezien worden door de IRC en BUZA en vervolgens verstuurd worden. Ook door deze organisaties dient de OvJ een gedetailleerd overzicht op te (laten) stellen, op welke moment(en) zij de rechtshulpverzoeken hebben behandeld en doorgezonden.

Op de zitting van 14 januari 2009 speelt de rechtshulp een hoofdrol. Dat is namelijk “de zitting met de doos” welke op het kabinet van de RC is aangetroffen. Daarin bevonden zich, zoals we al eerder zagen (deels vertaalde) Bulgaarse stukken, kennelijk betrekking hebbend op een eerder door het OM gedaan rechtshulpverzoek. Voor de gang van zaken rond deze doos verwijs ik naar paragraaf 2.3.2 van dit rapport.

Op de volgende zitting van 14 mei 2009 komt het onderwerp rechtshulp blijkens het proces-verbaal, niet aan de orde.

Op de laatste zitting in deze zaak, begin november 2009, is dat wel anders. De raadvrouw die dan, mede namens de andere advocaten het woord voert, wijdt er in haar pleitnota maar liefst 22 van de 53 pagina’s aan.

Vreemd genoeg komt zij niet toe aan een bespreking van de lacunes in de rechtshulpverzoeken. Die worden zoals hierboven aangegeven wel besproken door de raadsman van verdachte V., voor het eerst op de zitting van 26 november 2007. Hij meent dat het OM niet ontvankelijk is voor enig feit dat vóór 1 januari 2005 is gepleegd, omdat zo zegt hij artikel 250a Sr niet in het rechtshulpverzoek is genoemd. Dat is merkwaardig omdat in de uiteindelijke tenlastelegging voor zijn cliënt 250a Sr helemaal niet is opgenomen.

De rechtbank komt in haar vonnis van 16 november 2009 tot een andere conclusie. Zij zoekt het niet in de omvang van de feiten, maar in de tenlastegelegde periode van de feiten gepleegd jegens de oorspronkelijke aangeefsters en stelt vast dat het OM niet-ontvankelijk is voor alle feiten die buiten de periode van 1 augustus 2000 tot en met 1 december 2004, zoals die is genoemd in het rechtshulpverzoek, vallen.

2.4 Interne gang van zaken

Door de opdrachtgevers is uitdrukkelijk gevraagd om aandacht te besteden aan de interne gang van zaken op de beide parketten. Daarover is het volgende bevonden.

Bij de vorige onderdelen van dit onderzoek kon uitvoerig worden geput uit allerlei stukken. Als het gaat om de vraag hoe (en of) er in deze zaak leiding is gegeven, is daar op papier weinig van terug te vinden. Slechts de start van het onderzoek is gedocumenteerd door de verslagen van het zogenaamd BR breed overleg en de formele bespreking in het BRO. Ook de voortgang van het onderzoek is enigszins gedocumenteerd door de verslagen van het eerstgenoemde overleg. Van een inhoudelijke bespreking van de zaak is daar echter geen sprake. Het maximale aantal regels dat in de verslagen aan dit onderzoek wordt gewijd, bedraagt drie. Niet veel anders is het bij de bespreking van de zaak in het overleg gevoelige zaken dat iedere week op het parket in Alkmaar plaatsvindt. Ook daar komt slechts de voortgang van het onderzoek aan de orde en niet de inhoud. Omdat bronnenmateriaal derhalve schaars is, is de weergave hier vooral gebaseerd op de diverse gesprekken die ik heb gevoerd.

Daaruit komt een beeld naar voren dat direct aansluit bij datgene wat uit de schaarse bronnen blijkt: veel proces en procedure en weinig inhoud. Zo lijkt bij het vervullen van

de ontstane “vacature” in deze zaak de inhoud geen enkele rol te spelen. In verschillende gesprekken is naar voren gebracht dat parket Alkmaar te kampen had met capaciteitsproblemen door het uitvallen van officieren die niet werden vervangen. Nergens blijkt echter dat, bijvoorbeeld omdat mensenhandel een opsporing- en vervolgingsprioriteit is, er extra moeite wordt gedaan om zo snel mogelijk in de “opvolging” te voorzien.

Ook blijkt nergens dat deze zaak inhoudelijke aandacht heeft gekregen van één van de leidinggevenden die een rol hadden te vervullen ten opzichte van de zaaksofficieren.

Voor een deel is dat wellicht te wijten aan het feit dat de zaak als BR-zaak bij het parket Haarlem hoorde, maar hij diende bij de rechtbank in Alkmaar waardoor er een natuurlijke relatie met het parket aldaar was. Hoewel het formeel derhalve duidelijk was dat het een Haarlemse zaak was, heeft Haarlem daaruit geen consequenties getrokken voor wat betreft de aansturing van de zaak met uitzondering van de Haarlemse rechercheofficier die haar Alkmaarse collega wel op de vingers tikt als hij zich, naar haar mening, te veel met de zaak bemoeit. De zaak kwam daardoor op een natuurlijke manier toch meer in Alkmaar te liggen. Tussen de beide hoofdofficieren is dit probleem nooit besproken en dus ook niet opgelost, ook niet toen tenslotte een Haarlemse officier als opvolgend zaaksofficier werd aangewezen. Zij dacht dat het een Alkmaarse zaak was die ze vanuit Haarlem waarnam, terwijl de zaak als BR-zaak al bij Haarlem hoorde. In Alkmaar bleef de zaak overigens gewoon op het al eerder genoemde overleg gevoelige zaken staan. Ook de persvoorlichting werd door Alkmaar gedaan.

Maar er is nog een andere reden waarom deze zaak als het ware zijn eigen gang is gegaan. Dat is het feit dat geen van de direct leidinggevenden, niet in Haarlem en ook niet in Alkmaar het op eigen initiatief inhoudelijk begeleiden van de opeenvolgende zaaksofficieren tot zijn of haar taak lijkt te rekenen. Dat blijkt uit de gesprekken, maar ook uit de gang van zaken ter zitting. Toen op de zitting van 26 november 2007, de voorlopige hechtenis van alle nog gedetineerde verdachten werd opgeheven ontstond feitelijk een geheel andere zaak. Het had toen in de rede gelegen de omvang van het onderzoek nog eens tegen het licht te houden en mogelijke bewijsproblemen onder ogen te zien. Zo’n strategisch evaluatie heeft echter niet plaatsgevonden. De officier is gewoon op de oude voet verder gegaan, terwijl in een andere aanpak veel problemen, bijvoorbeeld rond de rechtshulp en de tapverslagen hadden kunnen worden voorkomen. Valt een dergelijke opstelling nog te begrijpen van de zaaksofficier, vanuit de leiding van een parket ligt het achterwege laten van een deugdelijke evaluatie op zo’n moment, veel minder voor de hand. Aan alle leidinggevenden is de vraag gesteld of zo’n evaluatie (achteraf gezien) niet had moeten plaatsvinden, al was het alleen maar omdat de eerste zaaksofficier langzaam in het werk begon te verdrinken. Ja, dat had wel moeten gebeuren zegt men nu. Maar wie had daartoe dan het initiatief moeten nemen? Als namelijk aan de direct betrokken leidinggevenden de vraag wordt gesteld of ze actief inhoudelijk begeleiden van officieren tot hun taak rekenen, is het antwoord in alle gevallen een duidelijk “nee”. Natuurlijk staat de deur altijd open, zoals één van de betrokkenen het uitdrukt, maar als het over de inhoud moet gaan moet de OvJ die te berde brengen. Alleen de huidige recherche officier in Haarlem verwijt zich achteraf dat ze er niet dichterbij op gezeten heeft, maar dat is geen leidinggevende in de strikte zin, omdat er geen hiërarchische relatie bestaat. Daar waar dat wel het geval is, bij de sectiechef, de

teamleider of het afdelingshoofd blijft de inhoud buiten beeld. Als aan de officieren wordt gevraagd of je (dus) als je geen leiding vraagt ook geen leiding krijgt, luidt in beide gevallen het antwoord volmondig “ja”.

3 Beantwoording van de onderzoeksvragen en conclusies

3.1 BR-waardig

- 1) Is - achteraf gezien - een mensenhandelonderzoek als het onderhavige BR-waardig, gelet op o.a. de problematiek rondom slachtofferschap, zeden en internationale rechtshulp?

Mensenhandel is als prioriteit benoemd in de opsporing en vervolging van strafbare feiten en mensenhandelzaken zijn er in verschillende soorten en maten. De meest omvangrijke onderzoeken worden uitgevoerd door de Nationale Recherche en de kleinere zaken, zoals de loverboyzaken, worden gedaan door de regiopolitie. De zaken die hier in omvang tussen liggen, blijven over en dan komt de Bovenregionale Recherche al gauw in beeld. Formeel voldoet een dergelijk onderzoek ook aan de eisen van de BR, maar de termijn waarbinnen een dergelijk onderzoek moet zijn afgerond geeft bij dit soort onderzoeken problemen. Hoewel, volgens de verslaglegging van het BRO, het onderzoek binnen de gestelde termijn (een verlenging van 6 maanden daaronder begrepen) is uitgevoerd, is het onderzoeksteam, althans een aantal leden daarvan nog lang daarna met deze zaak bezig geweest. Deze activiteiten zijn in belangrijke mate het gevolg geweest van de onderzoekswensen van de verdediging, maar in een zaak als deze zijn die wensen te voorzien. Omdat het team inmiddels aan een nieuw onderzoek was begonnen is er voor die wensen minder tijd en aandacht dan wenselijk was geweest. Te strikte tijdslijnen zijn voor dit type onderzoeken dan ook ongewenst.

3.2 Doelstelling

- 2) Heeft het onderzoek een heldere doelstelling gehad?

De doelstelling van het onderzoek was op zich helder, zij het discutabel. Er bestond, tussen de OvJ en het team, geen verschil van opvatting over wat bereikt moest worden. Nadat andere slachtoffers, dan de oorspronkelijke aangeefsters, in beeld waren gekomen wilde men de zaak uitdrukkelijk niet beperken tot deze vier oorspronkelijke aangevers/slachtoffers en tot het delict mensen*handel*. Via zeven andere mogelijke slachtoffers, werd ook het dagvaarden van de (meeste) verdachten voor mensens*mokkel* mogelijk. Dat heeft tot een veel omvangrijker onderzoek geleid, dat overigens later wel weer beperkt is doordat de keuze is gemaakt om geen nieuwe slachtoffers in het onderzoek te brengen.

3.3 Sturing door het OM

3) Hoe verliep de sturing/samenwerking van het Openbaar Ministerie aan/met het onderzoeksteam?

De sturing/samenwerking van het OM met het onderzoeksteam is in eerste instantie goed verlopen. Men was één van zin, er werd regelmatig overlegd over de gang van zaken en de politie voelde zich in zijn waarde gelaten. Langzamerhand echter is de sturing van de (eerste) OvJ minder geworden, omdat ze met een steeds grotere case-load te maken kreeg. Daardoor is er, later in het traject, mogelijk teveel aan de politie overgelaten, bijvoorbeeld bij de samenstelling van het procesdossier en de rechtshulp.

Toen de eerste OvJ ziek werd, is er een periode geweest, maar het onderzoek was toen formeel al afgelopen, waarin er nauwelijks contact was tussen het parket en het team. Dat zegt zich daarover ook herhaaldelijk te hebben beklagd. Toen tenslotte, eind augustus 2008, de derde OvJ op de zaak werd gezet, bleven de contacten, op één uitzondering na, beperkt tot de mail en de telefoon.

4) Wat was de invloed op de sturing van het feit dat er sprake is geweest van opeenvolgende zaaksofficieren?

Dit heeft geleid tot een gebrek aan continuïteit in de verhouding tussen het OM en de politie. Met name in de periode dat er niet daadwerkelijk een officier was die zich met de zaak bezighield.

3.4 Sturing OM-intern

5) Heeft het feit dat het om een BR-onderzoek ging (gezag Haarlem) dat voor het grootste gedeelte onder leiding van een Alkmaarse officier van justitie heeft plaatsgevonden, invloed gehad op de aansturing van het onderzoek en op de kwaliteit van het dossier of op de procesbewaking?

Ja. Zoals in het stuk over de interne gang van zaken reeds is vermeld, heeft deze situatie tot veel onduidelijkheid en soms ook irritatie aanleiding gegeven. Het Haarlemse (formele) gezag heeft nooit feitelijk gestalte gekregen. Toen de eerste OvJ ziek werd, is van daar uit ook niet getracht dat probleem op te lossen maar is dit een Alkmaars probleem gebleven, als het überhaupt al onder ogen is gezien. In Alkmaar heeft men geprobeerd de zaak intern te regelen en pas toen dat niet mogelijk bleek is Haarlem erbij betrokken. De zaaksofficier is toen deels voor deze zaak vrij gemaakt maar is evenmin (vanuit Haarlem) inhoudelijk begeleid.

6) Werden de zaaksofficieren voldoende aangestuurd?

Nee. In feite vond er, behalve door de Alkmaarse recherche-officier, nauwelijks enige inhoudelijke aansturing plaats. Slechts op verzoek van de officieren werd inhoudelijk over de zaak gepraat. Ik verwijs verder naar het algemene stuk over de interne gang van zaken.

7) Werden de zaakofficiëren voldoende ondersteund (parketsecretariaat)?

De parketsecretaris die aan deze zaak was gekoppeld heeft steeds geprobeerd haar officieren zo goed mogelijk van dienst te zijn en heeft veel werk verricht. Dat werd haar echter niet altijd makkelijk gemaakt, omdat de eerste OvJ haar niet altijd volledig informeerde en de derde officier nauwelijks op het parket in Alkmaar aanwezig is geweest. Ze is ook nog gedurende enige tijd alleen voor de zaak verantwoordelijk geweest, namelijk in de periode dat de eerste zaakofficier ziek werd. Na het vertrek van de tweede zaakofficier naar het buitenland heeft ze weer alleen aan de zaak gewerkt. Zij was toen met de teamleider voor de zaak verantwoordelijk.

8) Werden de zaakofficiëren voldoende gecoacht (recherche-officier en kwaliteitsofficier)?

Nee. Zie voor de rechercheofficiëren hierboven en in het algemeen stuk over de interne gang van zaken. Wat de kwaliteitsofficieren betreft was in Alkmaar deze functie tot april 2008 niet ingevuld met als gevolg dat de eerste OvJ (tot februari 2008 op de zaak) het geheel zonder coaching van deze kant heeft moeten stellen. Van begeleiding vanuit Haarlem in deze periode is evenmin gebleken. Toen eind augustus 2008 een Haarlemse officier de zaak overnam is er door de Haarlemse kwaliteitsofficier ondersteuning verleend door mee te gaan naar een zitting. Op verzoek van de nieuwe zaakofficier heeft ook de Alkmaarse kwaliteitsofficier, die sinds april in functie was, op de zitting van januari 2009 acte de presence gegeven. Geen van beiden was echter inhoudelijk op de hoogte van de zaak.

9) Hoe is de overdracht tussen de opeenvolgende zaakofficiëren verlopen (waaronder de feitenoverdracht, overdracht van lopende rechtshulpverzoeken en uitvoering van opdrachten van de rechtbank)?

Er is de facto geen overdracht geweest. Toen de eerste officier zich ziek had gemeld heeft zij aangeboden een nieuwe OvJ in te werken, maar door de teamleiding werd dat niet nodig geacht ("ziek jij nu eerst maar uit"). Toen de Haarlemse OvJ eind augustus 2008 de zaak overnam was de eerste officier inmiddels 6 maanden uit de running, hadden diverse anderen zich met de zaak beziggehouden en werd een dergelijke overdracht niet meer zo zinvol geacht. Tussen de tweede Alkmaarse officier en de Haarlemse officier heeft evenmin overdracht plaatsgevonden omdat de eerste inmiddels naar St. Maarten was vertrokken.

10) Heeft het feit dat er sprake was van opeenvolgende zaakofficiëren invloed gehad op de uitkomst van de zaak?

Ja. Ik verwijs naar hetgeen eerder is opgemerkt over de gang van zaken op zitting met als belangrijkste punt dat de officier van justitie niet in staat is gebleken helderheid te geven over de vraag wat er nu wel en niet verstrekt was.

11) Heeft het Openbaar Ministerie voldoende OM-capaciteit ingezet op deze zaak?

Nee, althans niet steeds. Op cruciale momenten, bijvoorbeeld toen uitvoering moest worden gegeven aan de eerste reeks onderzoekswensen van de verdediging was er geruime tijd geen (echt) verantwoordelijk OvJ. Ook tijdens de reis van de RC en de verdediging naar Bulgarije, was geen goed ingevoerde OvJ beschikbaar. Datzelfde gold bij een groot deel van de verhoren door de rechter-commissaris. Gedurende een periode van ongeveer 2 en een periode van 3 maanden was de parketsecretaris, zoals we al zagen, zelfs de enige die zich vanuit het OM met de zaak bemoeide.

3.5 Rechtshulp

12) Wat is de interne gang van zaken geweest rondom de diverse rechtshulpverzoeken?

Hiervoor verwijs ik allereerst naar paragraaf 2.3.4 waar de feitelijke gang van zaken rond de rechtshulp is beschreven. Daarnaast stel ik hier nog vast dat de opdracht die de rechtbank op de zitting van 24 november 2008 heeft gegeven om een gedetailleerd overzicht op te (laten) stellen van de rechtshulpverzoeken, voorzover ik heb kunnen vaststellen, nooit is uitgevoerd. Merkwaardig daarbij is dat noch de rechtbank, noch de verdediging daarover klaagt. Zoals we al zagen wordt er op de laatste zitting het nodige over de (gebreken in) de rechtshulp gezegd, maar dit punt komt niet aan de orde en bij de vaststelling dat de officier stukken heeft onthouden en nog steeds onthoudt, wordt deze nalatigheid ook niet gereleveerd. Niettemin moet worden vastgesteld dat de gang van zaken bij de rechtshulp onoverzichtelijk is geworden. Weliswaar is op enig moment een zogenaamde inhoudsopgave rechtshulpverzoeken verstrekt, maar die is niet gedateerd.

13) Waarom is het aanvullend rechtshulpverzoek niet (op tijd) gedaan?

De eerste OvJ is zich wel van de gebreken van de rechtshulpverzoeken bewust en ze doet ook een poging, zelfs nadat ze zich ziek heeft gemeld, om die te herstellen. Die poging leidt echter niet tot het gewenste resultaat en een aanvullend verzoek blijft achterwege. De derde OvJ komt pas tijdens, of kort voor de laatste zitting achter de gebreken in de rechtshulp, zoals ze in haar reactie op de stellingen van de verdediging, op 4 november 2009 zelf aangeeft. De advocaat van V. daar maakt zoals we hierboven zagen al eerder een punt van het gebrek in de rechtshulpverzoeken. Zijn verwijt ziet echter op de omschrijving van het strafbare feit, terwijl het gebrek dat in het vonnis van 16 november 2009 staat opgenomen ziet op de periode waarvoor de verdachten zijn overgeleverd, waarmee de overlevering niet ziet op de feiten die na 1 december 2004 zijn gepleegd. Hoewel het ontbreken van een warme overdracht deze omissie stellig in de hand heeft gewerkt, was zij bij een grondige kennisname van het dossier (derhalve) wel degelijk te voorkomen geweest.

14) Hoe kon het gebeuren dat een doos met resultaten van een rechtshulpverzoek lange tijd (onopgemerkt) bij het kabinet van de RC heeft gestaan?

Deze vraag is niet onderzocht, omdat hiervoor onderzoek nodig is bij de RC. De sectorvoorzitter heeft desgevraagd verklaard dat hij zich kan herinneren dat het onduidelijk was waar de doos met stukken van het kabinet van de RC vandaan kwam en wat de status van de stukken was. Gelet op de omvang van het onderzoek is dit punt niet verder onderzocht. Wel is de poging van de verdediging om de schuld hiervoor in de schoenen van de officier te schuiven naar mijn mening misplaatst.

3.6 Dossier

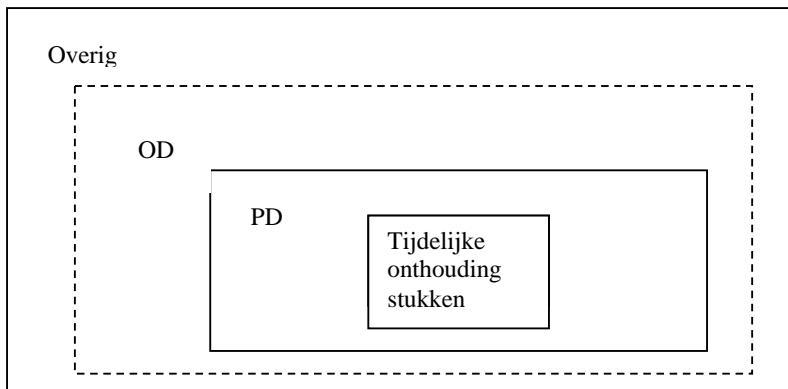
15) De discussie ter terechtzitting over de definitie van ‘alle stukken die betrekking hebben op het onderzoek Sierra’ lijkt een te grote rol te hebben gespeeld. Was het mogelijk geweest deze discussie te voorkomen?

Nee, gezien de gang van zaken tot dan toe niet. Maar de discussie had in een veel eerdere fase moeten worden gevoerd. Toen de rechtbank op de zitting van 24 november 2008, wanneer inmiddels grote onduidelijkheid is ontstaan over de omvang en samenstelling van het procesdossier, de officier opdroeg om alle stukken die betrekking hebben op het dossier Sierra, toe te voegen aan het procesdossier, had de OvJ dadelijk moeten vragen wat de rechtbank daarmee bedoelde. Dat heeft ze toen niet gedaan en die “beslissing” zal bijna een jaar later, grote gevolgen blijken te hebben omdat de rechtbank dan vaststelt dat aan zijn opdracht geen uitvoering is gegeven.

Desgevraagd waarom niet zegt de OvJ dat voor haar niet helder was wat de rechtbank precies bedoelde met alle stukken. Ze heeft het verzoek van de rechtbank geïnterpreteerd als een algemene opdracht om volledig te zijn. Ze heeft echter niet geprobeerd hier opheldering over te krijgen en de rechtbank heeft die opheldering niet eigener beweging verstrekt. De rechtbank is zelf ook inconsistent, want op diezelfde zitting, waarop de officier wordt geïnstrueerd alle stukken te verstrekken, neemt de rechtbank ook nog een aantal beslissingen over het al dan niet verstrekken van specifieke stukken. Niettemin had het op de weg van de officier gelegen om helder te krijgen wat de rechtbank *precies* wilde, te meer omdat ze eerder had betoogd dat zij verantwoordelijk was voor de samenstelling van het procesdossier. Deze omissie zal later, zoals gezegd, van cruciaal belang blijken te zijn.

Wat er overigens op het gedrag van de OvJ, zowel bij de samenstelling van het dossier als op de zitting valt aan te merken, niet dat zij — met uitzondering van het incident op de laatste zitting met de drie ordners- geen openheid van zaken heeft willen geven. Haar dossierkennis was onvoldoende en dat heeft grote gevolgen gehad, maar van het bewust onthouden van stukken is naar mijn stellige overtuiging geen sprake geweest. Wie de betreffende OvJ heeft gezien of gesproken kan zich een dergelijke intentie bij haar ook niet voorstellen. Van opzettelijke misleiding van de rechtbank is, zo meen ik, derhalve dan ook geen sprake geweest. Tenslotte ben ik nog in de gelegenheid geweest om de eerdergenoemde drie ordners te vergelijken met het rechtbankdossier zoals dat zich thans bij het gerechtshof te Amsterdam bevindt. Alles wat in de drie ordners zit heb ik ook in dat (rechtbank)dossier aangetroffen. Overigens is het antwoord op de vraag wat het procesdossier is, wat daar in hoort, wat er soms ook in komt en wat (absoluut) niet

en wie dat allemaal bepaalt, verre van helder. Ik houd het ervoor dat ieder onderzoek een grote hoeveelheid materiaal oplevert, waaruit een selectie wordt gemaakt, maar soms ook niet, die als het onderzoeks dossier kan worden betiteld. Dat hoeft niet als grijpbare entiteit ergens te liggen, maar kan evengoed een virtueel bestaan leiden. Bepaalde typen materiaal, intern e-mail verkeer tussen de leden van het onderzoeksteam, de verslagen van teambesprekingen en dergelijke komen niet (en dan bedoel ik nooit) in dat onderzoeks dossier terecht. Als dit laatste de basis vormt voor het samenstellen van het procesdossier, kunnen ze daar dus ook niet in terecht komen. Wat daar wel in terecht komt, is in eerste instantie de verantwoordelijkheid van het OM, maar de rechter kan, al dan niet op verzoek van de verdediging anders bepalen. Daarbij zal het OM de redelijke grenzen van wat wel en niet kan worden verstrekt, moeten bewaken. Die grenzen zijn in deze zaak nooit vastgesteld omdat “alle” stukken, zowel kan slaan op alles wat tot het, al dan niet virtuele, onderzoeks dossier behoort als tot de ruimere kring waaruit dat geacht kan worden te zijn samengesteld. Schematisch heb ik dit als volgt weergegeven.

OD= onderzoeks dossier

PD= procesdossier

Vast te stellen valt dat een aantal verzoeken van de verdediging er (kennelijk) op gericht was tot de ruimere kring van overige stukken door te dringen met als mogelijk gevolg dat de privacy van leden van het team, of de veiligheid binnen de politieorganisatie zouden kunnen worden aangetast. Overigens moet worden vastgesteld dat de beslissingen van de rechtbank een dergelijke infiltratie hebben verhinderd. Of dat is gebeurd vanuit een heldere opvatting over die verschillende “kringen” of op basis van een redelijkheidscriterium, heb ik niet kunnen vaststellen.

3.7 Rol van de rechtbank

In een onderzoek als dit, kan hoewel daar geen specifieke vragen over gesteld zijn, de rol van de rechtbank niet onbesproken blijven. Gelet op de eigen verantwoordelijkheid die de rechtbank heeft bij het bewaken van een vlot en ordelijk verloop van de gang van zaken op zitting, merk ik over de rol van de rechtbank het volgende op.

De rechtbank zet een zwaar stempel op de zaak door in een vroege fase de verdachten vrij te laten. Deze beslissing wordt ten aanzien van vier van de vijf verdachten op 26 november 2007 genomen, terwijl op 24 september 2007 nog was beslist, in ieder geval

voor I., zeker niet de zwaarste verdachte, dat de gronden voor de voorlopige hechtenis nog onverkort aanwezig waren. Ook op de zitting van 5 november 2007 was de rechtbank nog van mening dat de voorlopige hechtenis terecht was. Bovendien neemt de rechtbank deze beslissing ter zitting, zodat het OM niet meer in appel kan gaan. Uiteraard is het niet mijn verantwoordelijkheid om te treden in de overwegingen die de rechtbank voor deze beslissingen aangeeft, maar begrijpelijk komen ze mij niet voor.

Op de eerste regiezitting, op 5 november 2007, blijkt de rechtbank een aantal ordners van het procesdossier, niet voor de zitting te hebben opgemerkt, hoewel de OvJ die wel had toegezonden en de verdediging die ook had ontvangen. Daardoor is de rechtbank niet in staat te reageren op de verzoeken en klachten die de verdediging heeft, o.a. over de samenstelling van het procesdossier, en moet de zitting worden geschorst en de zaak worden aangehouden.

Later in het proces blijkt op het kabinet van de RC een doos te staan met Bulgaarse reacties naar aanleiding van de rechtshulpverzoeken. Op de regiezitting van 10 november 2008 ontstaat daardoor een discussie over de vraag of er, zonder dat iemand de inhoud van de doos kent, wel kan worden verder gegaan. De OvJ meent eerst van wel en later van niet, de verdediging is verdeeld en na 2x schorsen beslist de rechtbank uiteindelijk dat de zaak moet worden aangehouden.

Zoals gezegd loopt de discussie over de samenstelling van het procesdossier als een rode draad door de diverse zittingen. Een cruciale rol in deze discussie vormt de vraag wat bedoeld wordt met alle stukken. Op de zitting van 24 november 2008 zegt de rechtbank: *“De rechtbank deelt het standpunt van de officier van justitie niet dat “irrelevante” stukken niet aan het dossier moeten worden toegevoegd. Naar het oordeel van de rechtbank dient de discussie of stukken wel of niet relevant zijn gevoerd te worden op het moment dat de strafzaak inhoudelijk zal worden behandeld. De rechtbank draagt de officier van justitie dan ook nadrukkelijk op alle stukken die betrekking hebben op het onderzoek Sierra aan het dossier toe te voegen”*. Dat moet een vergissing zijn omdat de rechtbank nog geen 14 dagen tevoren, op de zitting van 10 november 2008, zelf de teamverslagen als irrelevant heeft aangemerkt en de toevoeging aan het dossier heeft geweigerd. De beslissing die de rechtbank neemt als ze de OvJ opdraagt alle stukken die betrekking hebben op het onderzoek Sierra aan het dossier toe te voegen, is in dat licht een merkwaardige. Kennelijk heeft de rechtbank beoogd te beslissen dat ze zelf en niet — langer — de OvJ de relevantie van het al dan niet toevoegen van stukken, wil bepalen. Zo wordt het ook in het vonnis van 16 november 2009 geformuleerd, maar in het proces-verbaal van de betreffende zitting staat iets anders.

In de vorige paragraaf is vastgesteld dat het op de weg van de officier had gelegen om opheldering te vragen wat de rechtbank bedoelde met alle stukken, maar evenzeer kan op basis van de eerder genoemde eigen verantwoordelijkheid van de rechtbank, de vraag worden gesteld of ze daar toen de officier dat niet deed niet eigener beweging opheldering had dienen te verschaffen.

Tot slot vind ik het opvallend dat in het vonnis ten aanzien van de niet-ontvankelijkheid een onderscheid wordt gemaakt tussen de overwegingen boven en de overwegingen onder de streep. In de overwegingen onder de streep wordt een aantal gebreken genoemd, die wellicht mede de oorzaak zijn geweest om het OM niet-ontvankelijk te verklaren, maar omdat ze als overwegingen ten overvloede zijn opgenomen blijft

onduidelijk of dit ook het geval is geweest. Dit ligt alleen anders bij de gedeeltelijke niet-ontvankelijkheid ten aanzien van de termijn van overlevering.

3.8 Conclusies en aanbevelingen

- 16) Welke lessen kunnen worden getrokken voor sturing en begeleiding binnen de parketten Alkmaar en Haarlem en de sturing door de parketten Alkmaar en Haarlem op een opsporingsonderzoek?
- 17) Geeft het optreden van het Openbaar Ministerie ter terechtzitting aanleiding tot het doen van aanbevelingen?

Eerst het antwoord op het tweede deel van vraag 16 over de sturing door de parketten van een opsporingsonderzoek. Ik beperk me daarbij tot het parket Alkmaar, omdat zoals we al eerder hebben gezien, het parket in Haarlem praktisch alleen via de voortgangsbesprekingen in het BR breed overleg bij deze zaak betrokken is geweest en mij van enige inhoudelijke sturing in de richting van de politie door dit parket niet is gebleken. Ik beperk me verder tot deze zaak, omdat ik niet weet hoe op het parket Alkmaar doorgaans de sturing van een opsporingsonderzoek plaatsvindt.

Bij dit onderzoek heb ik de indruk gekregen dat de OvJ en de politie in de eerste fase te veel twee handen op een buik waren en er weinig afstand was. Hierdoor was er te weinig aandacht voor formele vereisten, zoals het opmaken van het proces-verbaal van de reis naar Bulgarije. De derde officier heeft juist te veel afstand gehouden tot de politie toen aan de onderzoekswensen van de verdediging moest worden voldaan. De politie voelde zich daardoor onvoldoende gesteund. Wat valt daaruit te leren? Dat de OvJ de rol moet spelen die hem is toebedeeld, namelijk het uitoefenen van gezag over de opsporing dat betekent uiteraard niet alleen het spelen van de rol van hoeder van de rechtmatigheid. Hij zal zich ook moeten beraden op de omvang die het onderzoek kan krijgen en in dat kader het team moeten instrueren, hij zal zich betrokken moeten weten en tonen bij de activiteiten van het team. Maar hij zal ook afstand moeten houden, enerzijds om te voorkomen dat er blinde vlekken ontstaan en de waarheidsvinding onder druk komt, anderzijds omdat hij zich dient te realiseren dat alles wat het team heeft gedaan aan de toets van de rechtmatigheid zal worden onderworpen.

Bij dit alles is van groot belang dat er op het niveau van de leiding van het parket en van de recherche/politie overeenstemming bestaat over die rolverdeling en deze niet (teveel) aan individuele opvattingen van officieren en de toevallige match met het onderzoeksteam wordt overgelaten.

Een tweede belangrijk aspect bij de sturing door het OM is het zorgen dat er gedurende de hele looptijd van het onderzoek, het voldoen aan de onderzoekswensen van de verdediging daaronder begrepen, voldoende opsporingscapaciteit beschikbaar is. In casu was dat niet het geval. Het onderzoek werd formeel op 31 december 2007 afgesloten, maar pas daarna kwamen de vragen om nader onderzoek van de raadslieden op tafel. Het team was toen al ontbonden en inmiddels met een ander onderzoek gestart, zodat het veel moeite heeft gekost om voldoende capaciteit bij elkaar te scharrelen. Dat klemde te meer omdat er op dat moment geen officier van justitie volledig voor het onderzoek

beschikbaar was. Ook deze afspraken over capaciteit zullen besproken moeten worden tussen de parketleiding en de leiding van de politie en vastgesteld in het BRO.

Tenslotte is van belang dat meer aandacht wordt besteed aan de vraag of de betreffende officier en ook het onderzoeksteam over voldoende kwaliteit beschikken om een dergelijk onderzoek tot een goed einde te brengen. Toedeling van dit soort zaken dient uitsluitend op basis van dat criterium plaats te vinden. In casu was er in het team slechts één rechercheur die ervaring had met mensenhandel. Ook op het punt van internationale contacten en rechtshulp was er niet veel ervaring in het team aanwezig.

Het eerste gedeelte van vraag 16 ziet op de sturing en begeleiding binnen de parketten Alkmaar en Haarlem. Een eerste stap bij BR-zaken is om te zorgen dat van begin af aan duidelijk is welk parket de verantwoordelijkheid voor het onderzoek draagt. In dit geval was dit het parket in Haarlem, maar zoals we al eerder zagen, zijn hieruit niet de noodzakelijke sturingsconsequenties getrokken.

Uiteraard heeft dit gevolgen voor de begeleiding van de officier. Uit het onderzoek blijkt dat de direct leidinggevenden zich geen van allen verantwoordelijk voelen voor een inhoudelijke begeleiding op eigen initiatief. Hoewel het voor de hand liggend lijkt dat de direct leidinggevende, de officieren binnen het team bevraagt over de voortgang in de onderzoeken, werd dit in dit geval niet gedaan. De direct leidinggevende dient hierin een verantwoordelijkheid te krijgen, waaraan eventueel met behulp van de kwaliteitsofficier, invulling kan worden gegeven. Moeten de officieren op deze manier hard worden aangestuurd? Me dunkt van niet. Het aansturen van goede professionals is een kwestie van maatwerk (mutual adjustment) hetgeen echter iets anders is dan vrijblijvendheid.

De uiteindelijke verantwoordelijkheid voor het werk van de officier moet op het hoogste niveau genomen worden. Deze verantwoordelijkheid kan geen gestalte krijgen zonder inhoudelijke kennis van de zaak. Dit leidt tot de aanbeveling om te komen tot een lijst met gevoelige zaken die niet alleen procedureel aandacht krijgen binnen het management van het parket.

Het is verleidelijk en voor de hand liggend om uit het geconstateerde gebrek aan inhoudelijke betrokkenheid van en sturing door de leiding, de conclusie te trekken dat dezen alsnog moet worden versterkt. De mogelijkheden die ik hier voor zie staan hier boven beschreven. Deze zaken moeten worden opgepakt, maar niet alleen als de zaak al in behandeling is genomen. Vastgesteld moet worden dat het “innemen” van de zaak, mede doordat de BRO-procedure moest worden gevolgd, nog wel met de nodige zorgvuldigheid heeft plaatsgevonden, maar dat de toedeling aan het parket in Alkmaar en aan opeenvolgende officieren te lichtvaardig is geschied. Er is onvoldoende nagegaan waar er voldoende capaciteit en kwaliteit aanwezig was om deze zaak tot een goed einde te brengen. Bij de toedeling aan de eerste OvJ, is, voor zover ik heb kunnen nagaan, wel aandacht besteed aan haar ervaring met het doen van grootschalige onderzoeken, maar onvoldoende acht geslagen op het feit dat voor mensenhandelzaken die ervaring ontbrak. Daarnaast is onvoldoende nagegaan of ze voldoende tijd had om aan deze zaak de benodigde aandacht te besteden. Dat laatste bleek al spoedig een knelpunt te worden. Toen zij niet meer bij de zaak betrokken was, is op deskundigheid en ervaring geen acht meer geslagen en is de zaak van hand tot hand gegaan, met alle gevolgen van dien.

Sturing op dit type zaken dient derhalve direct te beginnen en daarmee kom ik op de beantwoording van vraag 17. Bij het innemen en toedelen van de zaak moet het oog worden gevestigd op wat er straks, soms pas na een jaar of langer op de zitting gaat gebeuren. De officier die daar staat moet niet alleen in staat zijn de inhoud van de zaak adequaat voor het voetlicht te brengen, maar ook de dossieropbouw en —verstrekking van stukken in goede banen leiden en...last but not least opgewassen zijn tegen de verdediging. De zitting is tenslotte de enige plek waar de resultaten van het onderzoek in klinkende strafrechtelijke munt kunnen worden omgezet. De leiding dient zich daarnaast af te vragen of de aangewezen officier ook in staat is om de zaak af te ronden, zodat de continuïteit in het eigenaarschap gewaarborgd wordt. Dezelfde proactieve aanpak zou moeten gelden voor de parketsecretaris.

In deze zaak heb ik helaas moeten vaststellen dat van een dergelijke proactieve aanpak geen sprake is geweest en dat het OM niet in staat is geweest op adequate wijze op zitting te reageren. Het heeft niet echt grip kunnen krijgen op de zaak en onvoldoende weerwerk weten te bieden en krijgt dat ook door de verdediging voor de voeten geworpen. Kortom, het OM heeft bij de rechtbank niet de indruk kunnen vestigen dat het de 'dominus litis' de meester van het geding is geweest.

18) Geven de onderzoeksbevindingen overigens aanleiding tot het doen van aanbevelingen?

Er zijn geen andere aanbevelingen dan die welke gebaseerd zijn op de onderzoeksvragen zoals hierboven behandeld.

Bijlage: geïnterviewde personen

Arrondissementsparket Alkmaar

- Hoofdofficier
- Rechercheofficier
- Kwaliteitsofficier
- Teamleider
- Zaakofficier²
- Parketsecretaris

Arrondissementsparket Haarlem

- Hoofdofficier
- Rechercheofficier
- Kwaliteitsofficier
- Afdelingshoofd
- Sectiehoofd
- Zaakofficier

Bovenregionale recherche

- drie leden uit het onderzoeksteam

Landelijk Parket Zwolle

- Landelijk officier mensenhandel

Rechtbank Alkmaar

- Voorzitter van de strafsector van de rechtbank Alkmaar

Verdediging

- Advocaat van de heer V.

² De tweede zaakofficier is niet geïnterviewd, omdat zij in het buitenland is. Zij heeft per mail een toelichting gegeven.